

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2011 - ΕΤΟΣ Δ' - ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 12 - ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΩΣΗΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Η αξία και η σημασία της τοπικής ιστορίας αποδεικνύεται και κρίνεται μέγιστη όταν η διερεύνηση φωτίζει πτυχές και όψεις της τοπικής κοινωνίας που αγνοούνταν ή ακόμα όταν λειτουργεί ως ανατροφοδότης της συλλογικής μνήμης των κατοίκων ενός τόπου.

Για τους κατοίκους ενός τόπου το να γνωρίζουν την ιστορία τους σημαίνει ότι γνωρίζουν τον εαυτό τους. Αυτοπροσδιορίζονται καθώς έχουν συνείδηση και

γνώση της ιδιαίτερης, προσωπικής τους ταυτότητας, οπότε μπορούν να υπερασπίζονται και να έχουν άποψη για τα στοιχεία που συναπαρτίζουν την κληρονομιά τους, την παράδοση τους, την παρουσία τους μέσα στο χρόνο. Κατά συνέπεια, δεν ελλοχεύει ο κίνδυνος του ετεροπροσδιορισμού, της διαστρέβλωσης της ταυτότητάς τους από τρίτους και δημιουργούνται οι προϋποθέσεις διαφύλαξης όσων τους ανήκουν. Μέσα από τη γνώση της τοπικής ιστορίας παρακωλύουν την καπήλευση της ιστορίας τους από τρίτους, την παραπλάνηση, την εσφαλμένη γνώση που προκαλείται, τις περισσότερες φορές, υστερόβουλα και κακοπροαίρετα.

Ο πρώτιστος σκοπός της Ε.Μ.Ι.Π.Η. αφορούσε και αφορά στην ανάδειξη της τοπικής ιστορίας, σκοπό για τον οποίον εργάστηκε επιμελώς φροντίζοντας να πραγματευεται ένα ευρύ φάσμα θεμάτων (λαογραφικών, αρχαιολογικών, ιστορικών, πολιτισμικών κ.α.)

Κάρτ ποστάλ της παλιάς Βέροιας (πλ. Ωρολογίου)

και να καλύπτει όσο δυνατόν μεγαλύτερες ιστορικές περιόδους. Μετά από τρία χρόνια δράσης της, ανοίγονται οι ορίζοντες για κάθε Ημαθιώτη και ενδιαφερόμενο να μελετήσει την ιστορία του τόπου μας.

Ιδιαίτερη μνεία και πολλά ευχαριστώ οφείλουμε σε όσους συμπατριώτες μας, άοκνους ερευνητές, συνέγραψαν και επί χρόνια συνέθεταν το ψηφιδωτό της ιστορίας του τόπου μας, προσθέτοντας πληροφορίες και γνώσεις και φωτίζοντας άγνωστες πτυχές της.

Εμμένοντας στους στόχους μας και ελπίζοντας να συντελούμε και στη συμπλήρωση της τοπικής ιστορίας, αλλά και στη δημιουργία κινήτρων για τη συνεχή ενασχόληση όσο δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού συμπατριωτών μας με αυτήν, παραμένουμε συνεπείς λάτρεις και πιστοί ακόλουθοι της μέσα από τις ποικίλες δράσεις μας και από τη θεματογραφία των Χρονικών.

Η Δυναστεία των Αντιγονιδών
του Δημ. Καρασάββα
σελ. 4

Το ούτι στη Βέροια
του Σωτ. Ζερδαλή
σελ. 7

Η καλλιγραφία στην
Οθωμανική Αυτοκρατορία
μέσα από τους Κώδικες
του Οθωμανικού
Ιεροδικείου Βέροιας
της Ολ. Μπέτσα
σελ. 10

«Έν ευεργέτημα προσκαλεί
τήν γέννεσιν ενός άλλου»

Ευθυμία Γιαννακού:

Μία άγνωστη και
ξεχασμένη ευεργέτιδα
της Βέροιας, στα τέλη της
Οθωμανικής περιόδου
(1877)

του δ. Αθ. Βουδούρη
σελ. 12

**ΦΟΡΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
&
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ**

Σύλλογος
«Γενίτσαροι και Μπούλες»
Νάουσας
σελ. 15

ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ:
Περιγραφική αποτύπωση του
δρώμενου της Νάουσας
της Αικ. Σιούγγαρη
σελ. 15

Γενική Συνέλευση, κοπή
πίτας και νέο Δ.Σ. της
Ε.Μ.Ι.Π.Η.
σελ. 16

«Ἐν εὐεργέτημα προσκαλεῖ τὴν γέννησιν ἑνὸς ἄλλου»

Ευθυμία Γιαννακού: Μία άγνωστη και ξεχασμένη ευεργέτιδα της Βέροιας, στα τέλη της Οθωμανικής περιόδου (1877)

Του δ. Αθανασίου Γ. Βουδούρη
Μέλους Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Από το πρώτο, μόλις, φύλλο των «Χρονικών» δημοσιεύσαμε ορισμένα στοιχεία για τρεις άγνωστους, μέχρι τότε, ευεργέτες της επαρχίας της Βέροιας, δηλώνοντας ότι «κατά καιρούς θα δημοσιεύουμε διάφορες μελέτες για τη δράση και προσφορά» ανθρώπων που συνέβαλαν με τις ευεργεσίες τους στην πρόοδο και ανάπτυξη της επαρχίας.¹

Στο παρόν δημοσίευμα επανερχόμαστε για να παρουσιάσουμε ορισμένες από τις πτυχές της δράσης και της προσφοράς, προς όφελος των σχολείων της Βέροιας, της ευεργέτιδας Ευθυμίας Γιαννακού. Η σημαντική αυτή ευεργέτιδα παρέμεινε, δυστυχώς, έξω από τους καταλόγους των δωρητών και ευεργετών της πόλης, παρά την αξία και το μέγεθος της προσφοράς της.² Η άγνωστη και ξεχασμένη Βεροιώτισσα ευεργέτιδα αποτελεί ένα από τα πρωιμότερα παραδείγματα εύπορων ανθρώπων που έμπρακτα συνέβαλαν, μέσα από την οικονομική τους επιφάνια, προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης της παιδείας της Βέροιας, σε μία περίοδο, μάλιστα, κατά την οποία η οικονομική υποστήριξη του εκπαιδευτικού έργου της πόλης και της περιοχής υπήρξε ιδιαίτερα απαραίτητη και επιτακτική.

Η Ευθυμία Γιαννακού καταγόταν από τη Βέροια, ζούσε όμως (μόνιμα κατά πάσα πιθανότητα) στην Αυστρία. Προφανώς πρόκειται για μια από τις πολλές περιπτώσεις μετανάστευσης κατοίκων της επαρχίας προς χώρες της βόρειας Βαλκανικής και της κεντρικής Ευρώπης, ύστερα από την άτυχη επανάσταση του 1822 και τις δυσμενείς συνθήκες που επακολούθησαν. Δυστυχώς, οι μέχρι στιγμής πληροφορίες για τη δράση και το έργο της είναι ιδιαίτερα περιορισμένες και σχετίζονται, κατά βάση, με μία από τις τελευταίες πράξεις της ζωής της: την παραχώρηση, με προσωπική της διαθήκη, του ποσού των 500 φλωριών Αυστρίας υπέρ των σχολείων της Βέροιας.

Την πράξη αυτή της ευεργέτιδας πληροφορούμαστε από ένα δημοσίευμα της εφημερίδας «Ερμής» Θεσσαλονίκης, του Σοφοκλή Γκαρπολά, την Παρασκευή 1 Απριλίου του 1877. Στη δεύτερη σελίδα του υπ' αριθμ. 188 φύλλου της εφημερίδας δημοσιεύεται ένα κείμενο (ο συντάκτης του οποίου παραμένει ανώνυμος)³ με

τίτλο «ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑ ΕΙΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΒΕΡΡΟΙΑΣ», το οποίο μας πληροφορεί για τη μεταθανάτια προσφορά της Ευθυμίας Γιαννακού, μέσω διαθήκης, υπέρ των ελληνικών σχολείων της Βέροιας.

Ο συντάκτης του κειμένου, με αφορμή το κληροδότημα της Ευθυμίας Γιαννακού, κάνει μια αναδρομή στην «ιστορία του ευεργετισμού» υπέρ των σχολείων της πόλης, μνημονεύοντας τον «μέγα της Βερροίας ευεργέτη» ιερομόναχο Μελέτιο Κωνσταντονίτη και τον Βεροιώτη έμπορο, κάτοικο της Κωνσταντινούπολης, Δημήτριο Ρακτιβάν,⁴ ο οποίος τον ίδιο χρόνο (1877) ξεκίνησε, επίσης, να ενισχύει οικονομικά τα σχολεία της Βέροιας.

Η προσφορά των ευεργετών της Οθωμανικής περιόδου υπήρξε ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα αλληλεγγύης και «πατριωτισμού» των χριστιανών (μέσα και έξω από τα όρια της αυτοκρατορίας), καθώς και μία ισχυρή απόδειξη του πόθου αυτών των ανθρώπων για διατήρηση και ενίσχυση των εθνικών και θρησκευτικών αισθημάτων, μαθητών και κατοίκων των οθωμανικών επαρχιών.

Με άλλα λόγια, η ευεργεσία δεν αποσκοπούσε στην εξυπηρέτηση κάποιων εφήμερων καταστάσεων ή προβλημάτων, αλλά στόχευε (κυρίως) στην κάλυψη πάγιων αναγκών και διαχρονικών αξιών, όπως υπήρξαν για παράδειγμα τα ζητήματα της παιδείας και της χριστιανικής πίστης.

Ο ευεργέτης, προσφέρει προς την πατρίδα ή τη γενέτειρά του κάποιο συγκεκριμένο ποσό (εφάπαξ ή σε δόσεις) προκειμένου με αυτό τον τρόπο να ενισχύσει ή να καλύψει ολοκληρωτικά κάποιες από τις βασικές ανάγκες του κοινωνικού συνόλου. Με τον τρόπο αυτό αφενός εκφράζει την ευγνωμοσύνη του προς την γενέτειρα ή τον τόπο της καταγωγής του και αφετέρου επενδύει στις ανησυχίες του για το μέλλον και την εξέλιξη αυτού του τόπου.

Πρόκειται για μια σχέση ευγνωμοσύνης και ανησυχίας, αλλά ταυτόχρονα και για μια σχέση συναισθηματικής εξάρτησης μεταξύ ευεργέτη και ευεργετούμενων. Ο ευεργέτης βοηθώντας τους συμπατριώτες του (μεταξύ των οποίων ασφαλώς συγκαταλέγονται και αρκετοί συγγενείς του) εξασφαλίζει σε κάποιο βαθμό ευνοϊκές συνθήκες διαβίωσης, προόδου και διατήρησης της συνοχής των κοινωνικών δομών της πατρίδας του, η οποία εξακολουθεί να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ταυτότητας του (ακόμη και στις περιπτώσεις που η παλιννόστηση δεν πρόκειται να συμβεί ποτέ), γεγονός που νοηματοδοτεί σε μεγάλο βαθμό τις πράξεις του και αποτελεί σημάδι ελπίδας για ένα ευνοϊκότερο μέλλον.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι το ενδιαφέρον για προσφορά παραμένει αναλλοίωτο (αν όχι και διευρυμένο) ακόμη και στις περιπτώσεις που οι ευεργέτες βρίσκονται κάτω από τη σκέπη της ασφάλειας που προσέφεραν τα ευρωπαϊκά κράτη της περιόδου.⁵

Χρέος μας, λοιπόν, τόσο στο πλαίσιο των ερευνητικών μας ενδιαφερόντων, όσο και στον τομέα της διαχείρισης – αξιοποίησης της συλλογικής μας μνήμης, είναι να αναδεικνύουμε και να προβάλλουμε (όταν εντοπίζουμε νέα στοιχεία και δεδομένα) το έργο και την προσφορά ανθρώπων που συνέβαλαν με διάφορους τρόπους προς όφελος του κοινωνικού συνόλου.

1 Βλ. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, «Σταχυολογήματα από την καθημερινή ζωή των κατοίκων της Ημαθίας κατά την περίοδο της Οθωμανοκρατίας – Άγνωστοι ευεργέτες της επαρχίας Βέροιας στα τέλη της Οθωμανοκρατίας», *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)* 1 (Απρίλιος – Ιούνιος 2008) 6 – 7.

2 Για τους ευεργέτες της Βέροιας ενδεικτικά βλ. Γεώργιος Χ. Χιονίδης, *Σύντομη ιστορία του χριστιανισμού στην περιοχή της Βέροιας*, Βέροια 1961. Νίκος Αδαλόγλου, «Ευεργέτες της Βέροιας: ιερομόναχος Μελέτιος (1818 – 1889)», *Νιάουστα* 26 (Ιανουάριος – Μάρτιος 1984) 10. Ο ίδιος, *Ξεναγήση στα μοναστήρια Ημαθίας – Ευεργέτες και δωρητές της Βέροιας – Φιλανθρωπικά ιδρύματα της Βέροιας – Το χρονικό των «Ολυμπίων», Θεσσαλονίκη 1988. Παύλος Πυρινός, «Οι ευεργέτες της Βέροιας», *Ερατεινή Ημαθία*, Βέροια 2004. Ο ίδιος, «Ευεργέτες της Βέροιας», *Προσωπογραφικά και Ιστορικά*, Βέροια 2009. Γεώργιος Χρυσοστόμου (Αρχιμ.), «Ερατεινή Ημαθία: Σκιαγραφία της τοπικής εκκλησιαστικής ιστορίας», *Πρακτικά Συνεδρίου: Γνωριμία με τη Γη του Αλεξάνδρου. Η περίπτωση της Ημαθίας, Ιστορία – Αρχαιολογία, Θεσσαλονίκη 2004.**

3 Πιθανότατα πρόκειται για ανταποκριτή της εφημερίδας «Ερμής» από τη Βέροια (ή για τη Βέροια), ο οποίος συνεργαζόταν με την εφημερίδα ως έκτακτος εξωτερικός συνεργάτης. Για το ζήτημα των πρώιμων πληροφοριών σχετικά με τα πρώτα δημοσιογραφικά βήματα στην επαρχία της Βέροιας (1975 – 1912) ευελπιστούμε να επανέλθουμε σε μελλοντικό μας δημοσίευμα.

4 Ενδεικτικά για τη χορηγία του Δ. Ρακτιβάν βλ. Παύλος Δ. Πυρινός, «Δημήτριος Εμμ. Ρακτιβάν. Μεγάλος ευεργέτης (1827 – 1893)», *Εφημερίδα Λαός* (24 Ιανουαρίου 2009), όπου και παλαιότερη βιβλιογραφία.

5 Το ζήτημα των ευεργετών της Οθωμανικής περιόδου αποτελεί ένα από τα θέματα για τα οποία ελπίζουμε να ασχοληθούμε διεξοδικότερα (ερευνητικά) στο μέλλον. Ευχόμαστε, συνεπώς, να επανέλθουμε στο ζήτημα με περισσότερα στοιχεία και πληροφορίες.

Το δημοσίευμα της εφημερίδας «Ερμής» Θεσσαλονίκης (01 – 04 – 1877)⁶

ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΒΕΡΡΟΙΑΣ⁷

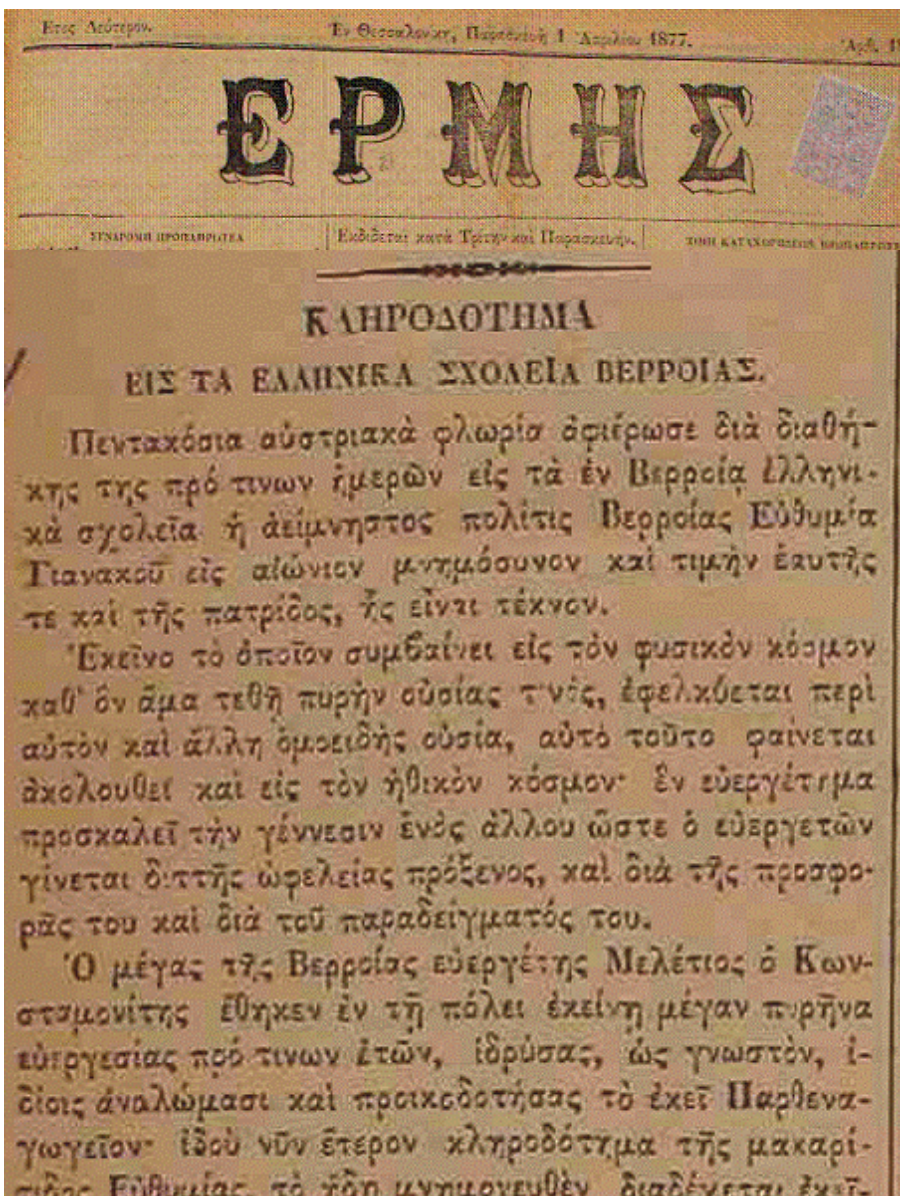
Πεντακόσια αυστριακά φλωρία αφιέρωσε διά διαθήκης της προ τινων ημερών εις τα εν Βερροία ελληνικά σχολεία η αείμνηστος πολίτις Βερροίας Ευθυμία Γιανακού εις αιώνιον μνημόσυνον και τιμήν αυτής τε και της πατρίδος, ης είναι τέκνον.

Εκείνο το οποίον συμβαίνει εις τον φυσικόν κόσμον καθ' ον άμα τεθή πυρήν ουσίας τινός, εφελκύεται περι αυτόν και άλλη ομοειδής ουσία, αυτό τούτο φαίνεται ακολουθεί και εις τον ηθικόν κόσμον. Εν ευεργέτημα προσκαλεί την γέννεσιν ενός άλλου ώστε ο ευεργετών γίνεται ο της οφελείας πρόξενος, και διά της προσφοράς του και διά του παραδείγματός του.

Ο μέγας της Βερροίας ευεργέτης Μελέτιος ο Κωνσταμονίτης έθηκεν εν τη πόλει εκείνη μέγαν πυρήνα ευεργεσίας προ τινων ετών, ιδρύσας ως γνωστόν, ιδίοις αναλώμασι και προικοδοτήσας το εκεί Παρθεναγωγείον. Ιδού νυν έτερον κληροδότημα της μακαρίτιδος Ευθυμίας, το ήδη μνημονευθέν διαδέχεται εκείνον. Καθ' α δε μανθάνω και έτερος της πόλεως εκείνης ευεργέτης, ο εν Κωνσταντινουπόλει διαμένων φιλογενής κύριος Ραχτιβάνης υποστηρίζει γενναίως τα σχολεία της αποστέλλων κατ' έτος εξήκοντα λίρας.

Υπό τοιαύτης συναυλίας ευεργετικών έργων υποστηριζομένη και εμπνεομένη η κοινότης των Βερροιέων δεν αμφιβάλλομεν, ότι θέλει καταβάλει πάσαν προσπάθειαν ίνα ανταποκριθή επαξίως εις τας φιλομούσους διαθέσεις των ευγενών τούτων ευεργετών της οίτινες έδωκαν γενναίαν ώθησιν εις τα εν Βερροία γράμματα.

Και αναγνωρίζομεν μεν το σχετικώς αξιόλογον της νυν καταστάσεως των σχολείων της πόλεως ταύτης, και επαινούμεν αυτήν διά τούτο, αλλ' ευχόμεθα όπως η κοινότης των Βερροιέων καταβάλη πάσαν φροντίδα ίνα κατ' έτος προάγεται και οσημέραι βελτιούται η εν τοις σχολείοις αυτών παιδείσις, δεικνύουσα ούτω ότι επίσταται μεν να εκτιμά προσηκόντος την αξίαν των γραμμάτων, δύναται δε να ανταποκριθή επαξίως εις τας φιλομούσους διαθέσεις των ευεργετών της.

Επάνω: «Ο μέγας τής Βερροίας ευεργέτης Μελέτιος ο Κωνσταμονίτης»

Αριστερά:

Το Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας «Ερμής» (1 Απριλίου 1877) και μέρος του δημοσιεύματος της εφημερίδας για το κληροδότημα της ευεργετίδας Ευθυμίας Γιαννακού

⁶ Το κείμενο του δημοσιεύματος του «Ερμή», αναδημοσιεύεται (για πρακτικούς λόγους) στο μονοτονικό σύστημα, χωρίς επιπρόσθετες ορθογραφικές ή άλλες επεμβάσεις και διορθώσεις.

⁷ Εφημερίδα «Ερμής» (Παρασκευή 1 Απριλίου 1877) 2.